

In de rubriek **Pedagogisch Nieuws** bespreekt steeds een andere medewerker van het **Amsterdams Centrum voor Kinderstudies (ACK)** belangrijke en actuele ontwikkelingen in het gezin, op school of in de instelling. Ditmaal een bijdrage van **Carlo Schuengel**, hoogleraar Orthopedagogiek VU.

P E D A G O G I S C H N I E U W S

Moord op het vrije woord

Carlo Schuengel

Op het moment dat deze column verschijnt, komt men in Nederland bij van de schok wegens de moord op Theo van Gogh. Maar de vraag hoe onze democratische grondbeginselen beschermd kunnen worden tegen religieus geïnspireerd extremisme, zal nog niet afdoend beantwoord zijn. Zijn er ook consequenties voor de praktijk van opvoeding en onderwijs? Kunnen we als opvoeders en onderwijzers iets doen? Bepalend hiervoor is wat wordt gezien als het grote gevaar. Daarover bleek uit de publieke reacties op de aanslag groot verschil van mening. De een legde de nadruk op het onrechtvaardige geweld om iemand met andere gedachten het zwijgen op te leggen. De ander legde juist de nadruk op de gevaren die verbonden zijn aan de diversiteit van opvattingen, met name de door het christendom en humanisme gevormde westerse ideeën over het goede leven die botsen met islamitische ideeën. Is de consequentie dat we meer dan ooit kinderen moeten opvoeden met deugden die nodig zijn om verschillen in denk- en leefwijze rechtvaardig te behandelen, of is de consequentie dat we met

nog meer nadruk een dominante denk- en leefwijze als leidend moeten voorstellen, en integratie bevorderen door diversiteit te verminderen?

Voor het beantwoorden van dit soort vragen kunnen pedagogen sinds jaar en dag putten uit een excellente traditie van theoretisch-pedagogisch onderzoek. Professor Ben Spiecker, een van de leidende figuren hierin, gaat binnenkort met emeritaat. Ter gelegenheid van zijn afscheid is een interessant boek geschreven waarin collega's uit binnen- en buitenland ingaan op zijn gedachtegoed (*Analytisch filosoferen over opvoeding en onderwijs*; SWP 2004). Het is in dit boek dat we voer vinden voor de discussie omtrent burgerschapsopvoeding en opvoeding in een diverse samenleving.

Een belangrijk punt is dat diversiteit in levensopvattingen een fact of life is. Aangezien het universeel als ideaal wordt gezien om rechtvaardig met die verschillen om te gaan, zullen we hoe dan ook gedrag moeten vertonen dat aan die verschillen recht doet. De filosoof Rawls heeft daar uitgebreid over geschreven, en dat vormt de basis voor Spiecker's denken over

opvoeding en onderwijs aan onze toekomstige burgers. Daaruit kunnen we afleiden dat we bij kinderen als toekomstige burgers in een vrije samenleving een aantal zeer specifieke deugden dienen te bevorderen. Rechtvaardigheid is de belangrijkste deugd, omdat rechtvaardigheid de ruimte schept dat mensen hun eigen opvattingen van het goede leven kunnen uitdragen en uitleven, en een kader schept voor de grenzen waarbinnen dat moet gebeuren. Maar ook andere deugden zijn van belang, zoals tolerantie, redelijkheid, bereidheid compromissen te sluiten, wederzijds vertrouwen en respect. Spiecker voegt hier nog een belangrijke deugd aan toe, namelijk het stellen van belang in de waarheid. Dit zijn alle deugden die we als opvoeders in de eerste plaats moeten voorleven, willen ze geloofwaardig zijn. We kunnen daar ook niet selectief in zijn. Maar reflectie met kinderen over deze deugden is ook op zijn plaats, want het moet voor kinderen (en volwassenen!) verwarrend zijn als mensen als Theo van Gogh en Pim Fortuyn aan de ene kant worden bestempeld als martelaren van het vrije woord,

terwijl ze aan de andere kant op zijn minst zeer selectief shopten in bovengenoemde politieke deugden.

Er schuilt bovendien een forse adder onder het gras. Boyd betoogt in bovengenoemde bundel dat opvoeden in deze politieke deugden hol en ongeloofwaardig is als niet tegelijk erkend wordt dat de samenleving bestaat uit groepen die verschillen in macht en maatschappelijke positie. Die verschillen zijn natuurlijk een onvermijdelijk gevolg van de geschiedenis. Maar een belangrijke deugd die we onze kinderen wellicht ook zouden moeten leren en voorleven is bescheidenheid over onze politieke deugden: erkennen dat rechtvaardigheid, eerlijkheid, redelijk, respect, enzovoorts erg betrekkelijk ogen, gezien vanuit de marginale positie die nieuwe groepen in onze samenleving innemen ten opzichte van macht, middelen en publieke manifestatie. Helaas wijzen de politieke ontwikkelingen er niet op dat deze bescheidenheid gekoesterd zal worden; dat maakt deze mooie deugden onverteerbaar en dat brengt een vrije samenleving geen stap verder.